

Kinda kommun

Entreprenöriellt lärande i praktiken?

Utvärdering av satsningen på entreprenöriellt lärande i Kinda kommun

**En satsning på entreprenörskap och
entreprenöriellt lärande i Kinda
Kommun**

Uppdragsgivare

Barn- och utbildningsförvaltningen
Kinda kommun

Emerga Research and Consulting AB

April 2016

Projektledare

Olof Gränström

Tel: 070 – 0220057

E-post: olof.granstrom@emergase

*Emerga Research and Consulting
hjälpes offentlig sektor och företag att
arbeta med mänskliga rättigheter i
praktiken. Med utbildning, utvärdering
och processtöd vill vi bidra till ett
samhälle där mänskliga rättigheter tas
på allvar.*

Emerga Research and Consulting AB

Parkgatan 15

411 24 Göteborg

Sverige

www.emergase

Sammanfattning

På uppdrag av Kinda Kommuns barn- och utbildningsförvaltning har Emerga Research and Consulting genomfört en kombinerad kvalitativ och kvantitativ utvärdering av Kinda kommuns satsning på entreprenöriellt lärande. Syftet med utvärdering har varit att följa upp och identifiera effekter som insatsen haft på lärarnas kompetens och användning av ett entreprenöriellt förhållningssätt i undervisningen och eventuella effekter på elevernas lärande.

Inom ramen för utvärderingen genomfördes en kvantitativ datainsamling i form av en enkätundersökning som gick ut till samtliga pedagoger, samt en kvalitativ fördjupningsstudie på en skola. Fördjupningen bestod av fokusgruppintervjuer av pedagoger och elever. Intervjuer genomfördes även med ledningsgruppen för Barn- och utbildningsförvaltningen i Kinda kommun.

I analysen av insamlat material kunde konstateras att en gemensam begreppsapparat har börjat etableras, en struktur för kollegialt lärande har börjat skapas och en utbredd medvetenhet om att entreprenörskap i skolan ger positiva effekter. Det är det målmedvetna och uthålliga som lett till i ett ökat aktörskap för eleverna i sitt eget lärande. I rapporten föreslås ett antal rekommendationer som beskrivs mer utförligt i kapitel 5. Rekommendationerna presenteras här i korthet.

Rekommendationer

- ❖ Att mer konkret arbeta för att skapa förståelse för hur eleverna i skolan, i sina framtida yrken och som samhällsmedborgare använder sig av förmågor när de förverkligar idéer och mål.
- ❖ Att tydligt identifiera vad förmågor är och skapa gemensamma begreppsliga utgångspunkter tillsammans med eleverna.
- ❖ Att gemensamt med elever, lärare och närsamhället lyfta fram centrala förmågor och skapa en tydlig kontext för arbetet med förmågor.
- ❖ Detta arbete bör inte begränsas till endast entreprenöriella förmågor utan även utgå från Skolans värdegrund och uppdrag såsom det definieras i kap 1 och 2 i Lgr 11.
- ❖ Det krävs att en praktik för bedömning som är framåtsyftande och har sin utgångspunkt i kunskapsbegrepp som de definieras i kap 2 Lgr 11

Innehåll

Sammanfattning	2
1. Inledning	5
1.1 Uppdraget	5
1.3 Uppdragets genomförande	5
1.3.1 Om kvantitativ metod	6
1.3.2 Om kvalitativ metod	6
1.3.3 Avgränsningar och medvetna val	7
1.3.4 Enkätundersökningen	7
1.3.5 Intervjuer och fokusgrupper	8
2. Entreprenöriellt lärande	9
2.1 Definition av begreppet	9
2.2 Relevant forskning	10
3 Entreprenöriellt lärande i Kinda kommun	11
3.1 Styrdokument	11
3.2 Resultat av datainsamling	12
3.2.1 Ledningsgruppen	12
3.2.2 Sammanfattning ledningsgruppen	15
3.3 Resultat och analys av enkätsvar	15
3.3.1 Kompetens och påverkan	15
3.3.2 Entreprenöriella undervisningsmetoder	16
3.3.3 Entreprenöriella förmågor	19
3.3.4 Entreprenörskap och resultat	20
3.3.5 Organisering och entreprenörskap	21
3.3.6 Sammanfattning av enkätundersökning	22
4 Resultat och analys– fördjupningsstudie	24
4.1 Läraarnas arbete med entreprenörskap	24
4.1.1 Sammanfattning av fokusgrupp lärare	26
4.2 Resultat från fokusgrupper med elever	27
4.2.1 Elevernas motivation	27
4.2.2 Eleverna och delaktighet	28
4.2.3 Eleverna och verklighetsnära lärande	29
4.2.4 Eleverna och entreprenöriella förmågor	30

4.3 Sammanfattning av fördjupningsstudie	34
5 Slutsatser och rekommendationer	36
5.1 Slutsatser	36
5.2 Rekommendationer	37
Referenser	39

1. Inledning

I januari 2016 fick Emerga i uppdrag att utvärdera Kinda kommuns kompetensutvecklingsinsats och arbete med entreprenöriellt lärande. Detta är den första externa utvärderingen av arbetet kring entreprenöriellt lärande och rapporten kommer att användas som underlag vid barn- och utbildningsförvaltningens fortsatta arbete med entreprenöriellt lärande.

1.1 Uppdraget

Utvärderingens huvudsyfte har varit att identifiera de effekter som Kindas satsning på entreprenöriellt lärande haft. Utvärderingen syftar även till att ge stöd i ett framtida arbete med att utveckla entreprenöriellt lärande.

Underlag och resultat från utvärderingen ska ge kommunens beslutsfattare vägledning för fortsatt arbete med entreprenörskap i utbildningsväsendet. Utvärderarnas uppdrag har avgränsats till att omfatta elevers, lärares och skolledares uppfattning om arbetet med entreprenörskap i utbildningsväsendet.

1.3 Uppdragets genomförande

Utifrån utvärderingens syfte och enligt uppdragsgivares förfrågan valdes en kvalitativ och en kvantitativ utgångspunkt för utvärderingen.

Metoder för datainsamling har varit:

- ❖ Enkätundersökning
- ❖ Intervjuer
- ❖ Fokusgruppsintervjuer

Den kvantitativa undersökningen ger en bild av generella åsikter vad gäller *om* och till viss del *hur* entreprenörskap är användbart i pedagogernas dagliga arbete. Den ger med andra ord en indikation på hur entreprenörskap uppfattas och används. En enkät når dessutom ut till lärare på ett effektivt sätt och ger alla som vill en möjlighet att komma med synpunkter. Ett komplement till den kvantitativa metoden är den kvalitativa datainsamlingen som ger en fördjupad och utvecklad förståelse för vilka eventuella effekter entreprenörskapet ger i utbildningsväsendet. Möjligheten att möta respondenter ansikte mot ansikte ger dem möjlighet att utveckla tankar och svar.

1.3.1 Om kvantitativ metod

Vi har valt att använda oss av en enkätundersökning inom ramen för vår kvantitativa undersökning. Till skillnad från exempelvis strukturerade intervjuer med samtliga berörda pedagoger, möjliggör en enkätundersökning insamling av data på ett mer effektivt sätt. En enkät administreras snabbare och når ut till fler respondenter på kortare tid. Det ger även utrymme för respondenterna att avsätta tid efter eget val.

Enkätundersökningar har generellt sett problem vad gäller bortfall. Ett större bortfall ifrågasätter resultatets representativitet. Det vill säga att det är tveksamt huruvida respondenterna är representativa för hela målgruppen för enkäten. Vi kan exempelvis tänka oss att de som väljer att inte svara på enkäten skiljer sig från dem som valt att svara. Detta begränsar möjligheten att dra generella slutsatser. Trots det anser vi att det finns ett värde i att genomföra en enkätundersökning med förhoppning om att kunna se tendenser och riktningar i svaren.

1.3.2 Om kvalitativ metod

I vår fördjupade kvalitativa studie valde vi att använda oss av fokusgrupper och intervjuer. Fokusgruppsmetoden innebär att ett flertal personer intervjuas samtidigt utifrån förutbestämda frågor eller teman. Till skillnad från enskilda intervjuer ger fokusgrupper möjlighet för respondenterna att interagera och diskutera ett ämne med varandra. Fokusgruppen är ostrukturerad för att ge möjlighet för samtalen att spegla reaktioner och diskussioner i gruppen. Denna metod ger möjlighet för utvärderaren att få insyn i hur respondenterna tillsammans diskuterar och eventuellt modifierar och utvecklar sina svar i samtal med andra. I rollen som moderator eller samtalsledare fungerar denne främst som diskussionsledare, snarare än en styrande intervjuare. Det är också mer effektivt att intervjuar fler respondenter samtidigt, jämfört med enskilda intervjuer.

Begränsningar i metodiken med fokusgrupper är att det sker ett urval av respondenter. Det bör därför finnas en medvetenhet om att synpunkter och tankar därför kan falla bort. Genom att intervjuar nyckelpersoner skapas det möjlighet att lyfta fram de perspektiv och tankar som varit bärande i Kindas satsning på entreprenörskap. Risken med att intervjuar nyckelpersoner är att det endast ger den bild som existerar i styrgruppen och inte bland lärare och elever.

1.3.3 Avgränsningar och medvetna val

För att i så stor utsträckning som möjligt kunna hantera metodernas begränsningar har vi under arbetets gång fått göra ett antal avgränsningar och medvetna val.

Vad gäller enkätundersökningen har vi som utvärderare begränsat antalet frågor, och därmed begränsat respondenternas utrymme att kommentera aspekter som de kanske ansett vara intressanta. Vi har också valt att förenkla frågor och bett respondenterna rangordna svaren. Detta minskar möjligheten för nyansering men skapar ett mer lätthanterligt underlag. Dock har respondenterna alltid möjlighet att kommentera sina svar, samt möjlighet att komma med kommentarer i slutet av enkäten om de ansett att något har fallit bort. Urvalet av frågor har under framtagandet av enkäten stämts av med uppdragsgivaren för att avgränsningarna ska anses väl avvägda och i linje med utvärderingens syfte. Eleverna som deltog i fokusgrupperna valdes ut i samråd mellan lärare och elever i berörda klasser.

1.3.4 Enkätundersökningen

Enkäten har tagits fram i samarbete mellan professor Mats Westerberg vid Luleå Tekniska Universitet och Emerga. Enkäten har senare anpassats till den specifika undersökningen av utvärderarna och uppdragsgivaren Kinda kommuns barn- och utbildningsförvaltning. Den skickades ut till 123 pedagoger. Skolledare på berörda skolor var informerade om enkäten för att hjälpa till att öka svarsfrekvensen bland lärarna. Två påminnelser har skickats ut under tiden enkäten varit öppen. Av de 123 personer som enkäten skickades ut till är det totalt 76 respondenter som har svarat, vilket ger en svarsfrekvens på 61 %.

En svarsfrekvens på över 50 procent bör anses som acceptabelt. Till viss del kan bortfallet förklaras med att enkäten riktar sig till alla lärare som arbetar inom kommunens förskole- och grundskoleverksamhet medan lärarna har berörts i olika grad av kommunens satsning på entreprenörskap i utbildningsväsendet.

Enkäten inleddes med ett antal frågor kring vad respondenterna anser om entreprenöriellt lärande och dess relevans för det dagliga arbetet. Enkäten avslutades med möjlighet att lyfta eventuella utmaningar och förbättringsområden som kan vara relevanta för vidareutveckling av arbetet med entreprenörskap inom utbildningsväsendet.

1.3.5 Intervjuer och fokusgrupper

Inom ramen för den kvalitativa fördjupningsstudien genomfördes en fördjupningsstudie på Värgårdsskolan med fokusgrupper med lärare och elever. Det genomfördes även intervjuer med olika skolledare i Kinda.

Värgårdsskolan valdes ut i samråd mellan utvärderare och uppdragsgivaren. Denna skola hade nämligen fått ta del av en långsiktig satsning kopplad till Entreprenörskap i utbildningsväsendet. En fokusgrupp med pedagoger valdes ut baserat på deras koppling till entreprenörskapsatsningen. Fokusgruppen pågick i 60 minuter. Pedagogerna undervisade i årskurs 7 till årskurs 9 och ämnesområdena omfattande språk, naturvetenskap, samhällsvetenskap, svenska och slöjd. Sammantaget ger detta ett brett underlag och en god representation.

Det genomfördes även sex fokusgrupper med elever från årskurs 7-9. Fokusgrupperna valdes ut gemensamt av lärare och elever i berörda klasser. Samtalen pågick i ungefär 40-50 minuter. En samtalsledare, medverkade vid varje fokusgrupp. Samtalen spelades in och sammanfattades skriftligen.

Fokusgrupperna var semistrukturerade till sin form och utgick från en gemensam fokusgruppsguide. Frågor som berördes i guiden var, förståelse för begreppet entreprenöriellt lärande, hur arbetet med entreprenörskap genomfördes, effekter på eleverna och på skolorna i sin helhet samt utmaningar inom området entreprenöriellt lärande, och önskemål inför framtiden.

Samtalsledaren frågade efter förtydligande i svar och förde diskussionen framåt. De olika frågeområdena tilläts fördjupas i olika stor utsträckning i de olika fokusgrupperna för att följa diskussioner som uppstod på ett naturligt och relevant sätt för respondenterna.

Fokusgrupperna kompletterades med att intervjua rektorer på samtliga grundskolor och förskolor. Detta för att få en bild av hur arbetet med entreprenöriellt lärande har implementerats på skolnivå. Intervjuerna genomfördes per telefon. Varje intervju tog mellan 20-30 minuter att genomföra och hade en semistrukturerad form.

2. Entreprenöriellt lärande

I detta kapitel kommer vi att redogöra för entreprenörskap på ett nationellt plan. Genom förändringar i *Läroplan för grundskola, förskoleklassen och fritidshemmet 2011* (Lgr11) och *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2012* (Lgy11) har entreprenörskap blivit en del av utbildningsväsendets uppdrag.

2.1 Definition av begreppet

I regeringens skrivelse *Strategi för entreprenörskap inom utbildningsområdet* från 2009 beskrivs entreprenörskap som en viktig del av skolan både för att ge kunskap om att starta och driva företag och för att stimulera till kreativitet. Begreppet introducerades därefter i skolans läroplaner 2011. I Lgr11 ingår följande stycke om entreprenörskap:

En viktig uppgift för skolan är att ge överblick och sammanhang. Skolan ska stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet och självförtroende samt vilja till att pröva egna idéer och lösa problem. Eleverna ska få möjlighet att ta initiativ och ansvar samt utveckla sin förmåga att arbeta såväl självständigt som tillsammans med andra. Skolan ska därigenom bidra till att eleverna utvecklar ett förhållningssätt som främjar entreprenörskap.¹

Det är tydligt att entreprenörskap inte handlar om att starta och driva företag, utan istället fokuserar läroplanen på egenskaper och förmågor som uppfattas som särskilt viktiga. Detsamma gäller för *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2012* (Lgy11) som rymmer en mer utvecklad beskrivning av vad ”ett förhållningssätt som främjar entreprenörskap” innebär. Enligt Lgy11 definieras ett sådant förhållningssätt av *kreativitet, nyfikenhet, självförtroende, problemlösning, initiativtagande, ansvar, självständigt arbete* och *samarbete* – som tillsammans beskrivs som *entreprenöriella förmågor*² och som ses som värdefulla för vidare studier, samhällslivet och arbetslivet.

Det finns inte några specifika riktlinjer för hur skolorna ska arbeta med att främja elevers entreprenöriella förmågor. I Skolverkets publikation *Entreprenörskap i skolan* från 2010 beskrivs att ett entreprenöriellt lärande innebär:

¹ Skolverket, *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011* (Lgr11), sid. 9.

² Skolverket, *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011* (Lgy11), sid. 7.

[...] att utveckla och stimulera generella kompetenser som att ta initiativ, ansvar och omsätta idéer till handling. Det handlar om att utveckla nyfikenhet, självtillit, kreativitet och mod att ta risker.³

Skolverket definierar entreprenörskap i skolan som "[...] ett pedagogiskt förhållningssätt i klassrummet"⁴. Ett förhållningssätt som innebär att stimulera förmågor som skapande, fantasi, motivation och drivkraft, samt att eleverna ska stimuleras att ta ansvar för sitt eget lärande. Entreprenöriella förmågor är inte bara till nytta i skolmiljön utan knyter i högsta grad an till verkligheten utanför skolan, skriver Skolverket.

2.2 Relevant forskning

I sin avhandling *Entreprenöriellt lärande: Gymnasieelevers skilda sätt att uppfatta entreprenöriellt lärande*⁵ definierar Annica Otterborg entreprenöriellt lärande som:

[E]n lärandeform i vilken elev i samspel mellan skola och näringsliv får arbete med verklighetsförankrade uppgifter. I den entreprenöriella lärandeformen är föreställningen att kunskaper, gällande elevers kompetenser, förmågor och förhållningssätt, ska utvecklas. Eleverna förväntas utveckla: självkänsla och handla självstyrkt; bryta mönster och stå emot kollektivt handlande; ta ansvar; hantera och lösa problem; ta initiativ och vara kreativ; vara flexibel; se möjligheter och göra något av dem; kunna samverka med andra⁶

Utifrån sin forskning om hur gymnasieelever uppfattar det entreprenöriella lärandet drar Otterborg slutsatsen att:

[...] premisserna för att använda den entreprenöriella lärandeformen är att uppgifterna har ett innehåll och en form som tillåter eleverna ett stort inflytande och ansvar över sitt arbete.⁷

Med andra ord blir den entreprenöriella förmågan att ta eget ansvar för sitt arbete också en förutsättning för lärandeformen i sin helhet. Otterborg visar också i sin forskning att elevernas engagemang och ansvar för skoluppgifterna blir större när de hämtas från näringslivet eftersom eleverna då uppfattar dem som mer autentiska. Otterborgs slutsats är att entreprenöriellt lärande sannolikt är den lärandeform som bäst hanterar den förändring som har skett i synen på lärande som en effekt av globalisering, teknologi och andra samhällsförändringar.⁸

³ Skolverket, *Entreprenörskap i skolan*, 2010, sid. 3.

⁴ Ibid.

⁵ Otterborg, A. *Entreprenöriellt lärande; Gymnasieelevers skilda sätt att uppfatta entreprenöriellt lärande*, Högskolan för lärande och kommunikation i Jönköping, 2011.

⁶ Ibid. sid. 25f.

⁷ Ibid. sid. 161.

⁸ Ibid. sid. 168f.

3 Entreprenöriellt lärande i Kinda kommun

Denna del inleds med en genomgång av kommunens styrdokument och målsättningar därefter följer en presentation av resultaten från datainsamlingen. Datainsamlingen bestod, som beskrivits tidigare, av två delar, en kvalitativ del och en kvantitativ del. Den kvantitativa delen bestod av en enkät som förmedlades till alla lärare på grundskolor och förskolor i Kinda kommun.

Den kvalitativa delen bestod av två delar. Den första genomfördes genom fokusgrupper med lärare och elever medan den andra delen bestod av intervjuer med rektorer i Kinda kommun.

3.1 Styrdokument

Målsättningen med Kindas arbete med entreprenörskap och entreprenöriellt lärande är att sprida ett entreprenöriellt förhållningssätt samt säkerställa att detta blir en naturlig del av all undervisning i Kinda.

Barn- och utbildningsförvaltningen har tagit fram en handlingsplan för att definiera hur Kinda ska arbeta med entreprenöriellt lärande. Målet med kommunens arbete med entreprenörskap kan sammanfattas i följande punkter:

- Entreprenöriell pedagogik (förhållningssätt) är implementerad på skolan
- Eleverna utvecklar sina entreprenöriella kompetenser
- Eleverna känner att deras skolgång är mer givande/meningsfull – eleverna känner ökad arbetsglädje och ökad inre motivation
- Medarbetarskap är en naturlig del av arbetet i skolan
- Formativ bedömning (formativ lärprocess) används i det dagliga arbetet
- Förbättrad måluppfyllelse och högre meritvärde.

Barn- och utbildningsförvaltningen har ett tydligt fokus på entreprenörskap i sin planering. I organisations- och utvecklingsplanen för 2013-2016 lyfts det fram att elevernas delaktighet och inflytande är viktigt och att eleverna ska ha ett reellt inflytande över sin utbildning. Planen lyfter även fram ett tydligt omvärldsfokus där samverkan med närsamhället ses som en framgångsfaktor. Dessa områden är sedan 2006 två av fyra prioriterade områden för skolutveckling i Kinda kommun. Från och med införandet av Lgr 11 återfinns dessa utvecklingsområden inom begreppen ”Entreprenörskap och entreprenöriellt lärande”.

Kommunens satsning på entreprenörskap har bland annat inneburit medverkan i Ifous FoU-program Entreprenöriellt lärande, där Umeå Universitet ansvarade för forskningen. Entreprenörskap definieras inom ramen för denna utbildning som

“förmågan att identifiera möjligheter och skapa resurser för att ta tillvara på dessa möjligheter”. Umeå Universitet skiljde på det inre och det yttre entreprenörskapet. Det inre entreprenörskapet syftar till utvecklande av ett entreprenöriellt förhållningssätt. Det yttre entreprenörskapet syftar till användandet av företagsamma kompetenser i samhället, att vara en entreprenör i sitt eget liv, som anställd eller som företagare.

Det har bedrivits ett aktivt arbete kring kompetensutveckling inom barn- och utbildningsförvaltningen, där FoU-programmet varit en av många insatser som gjorts. Det har anordnats fortbildningar med till exempel Framtidsfrön för förskolan, studiedagar som berör alltifrån formativ bedömning till att skapa en gemensam begreppsapparat runt entreprenörskap.

Det entreprenöriella lärandet kopplas till det inre entreprenörskapet. Om entreprenörskap handlar om företagsamhet så handlar entreprenöriellt lärande om “ta sig församhet”. Den entreprenöriella skolkulturen tar hänsyn till både det inre entreprenörskapet och det yttre entreprenörskapet för att skapa mening och sammanhang för eleven. I entreprenöriella lärprocesser är skolledares och lärares uppgift att utveckla och stimulera elevers generella kompetenser och förmågor som att ta initiativ, ansvar och omsätta idéer till handling. Det handlar om att utveckla förmågor och kompetenser såsom nyfikenhet, självtillit, kreativitet och mod att ta risker. Det entreprenöriella lärandet ska också främja kompetenser såsom att fatta beslut, kommunicera och samarbeta. En förutsättning för att lyckas är att utveckla en entreprenöriell skolkultur som tillåter detta. I detta arbete har skolledarens och läraren en viktig roll att skapa arenor för möten mellan elever och omvärlden utanför skolan.

3.2 Resultat av datainsamling

Barn- och utbildningsförvaltningen i Kinda kommun är relativt liten. Den består av 4 personer, och leds av en förvaltningschef. Det finns idag 11 förskolor i kommunen med ca 450 barn. Av dessa bedrivs två i enskild regi. Idag finns det fem grundskolor varav två är F-6 skolor, en är F-3, en 4-6 och en 7-9. Den rena mellanstadieverksamheten och kommunens högstadium bedrivs på Värgårdsskolans skolområde. Antalet elever i förskoleklasser är ca 100 och antalet elever på grundskolan är ca 1000. Kommunens gymnasium erbjuder idag två program, det tekniska och det industritekniska programmet. Dessa bedrivs inom Kinda Lärcentrum som dessutom ansvarar för SFI-utbildning, vuxenutbildning samt uppdragsutbildningar. Kinda Lärcentrum har en stark koppling till näringslivet.

3.2.1 Ledningsgruppen

Redovisningen nedan utgår ifrån intervjuer med ledningsgruppen för Barn- och utbildningsförvaltningen i Kinda kommun. Ledningsgruppen består av rektorer,

förskolechefer och förvaltningschefen. Ledningsgruppen sammanträder två gånger i månaden. Inom ramen för denna studie genomfördes intervjuer med sex rektorer på både förskolor och grundskolor som ingick i ledningsgruppen.

Det finns tydliga målsättningar för kommunens arbete med entreprenörskap och entreprenöriellt lärande och detta återspeglar sig i respondenternas svar. Dessa målsättningar stämmer väl överens med rådande styrdokument för utbildningsväsendet. Det finns även en tydlig stringens i begrepps användningen gällande entreprenörskap. Till exempel kopplar alla förskolechefer arbetet med entreprenörskap till verklighetsnära lärande och utvecklande av inkluderande lärmiljöer. Alla rektorer ser det i första hand som ett förhållningssätt.

Det är tydligt att den finns en samstämmighet i hur entreprenörskap ska definieras i ledningsgruppen. Entreprenörskap är i första hand ett förhållningssätt som handlar om elevernas delaktighet i sin egen utbildning, undervisning och lärmiljö. Det framkommer även att eleverna bör arbeta med verklighetsnära uppgifter där de har möjlighet att använda sina teoretiska kunskaper i praktiken. Det handlar vidare om att uppmuntra eleverna till ett utforskande arbetssätt med kontakter både gentemot lokalsamhället men även gentemot arbetslivet. Det ses även som en arbetsform där det handlar om att *"det ska vara på riktigt, meningsfulla uppgifter en riktig mottagare och utgå från elevernas egna frågor och drivkrafter"*.

Det är tydligt att Kindas rektorer i första hand ser entreprenörskap som ett förhållningssätt som pedagogerna behöver i sitt arbete. Konsensus verkar även råda runt att elevernas delaktighet är central men även att skapa lärmiljöer som uppmuntrar till nyfikenhet och interaktion med närsamhället. Det är värt att notera att utvecklingen av förmågor lyfts fram i begränsad omfattning i arbetet med entreprenörskap och entreprenöriellt lärande. Trots att entreprenörskap, entreprenöriellt lärande och entreprenöriellt förhållningssätt ofta uppfattas som otydliga finns det en samstämmighet bland rektorerna i Kindas kommun om hur arbetet med entreprenörskap ska genomföras och att detta är viktigt.

Alla rektorer upplever att det är ett prioriterat att arbeta med entreprenörskap i skolan och i Kinda. Anledningen är att det upplevs som att elever idag nästintill kräver ett arbetssätt som bygger på delaktighet. Ett entreprenöriellt förhållningssätt är ett måste för att nå flera av målen i utbildningsverksamheten utifrån läroplanen, till exempel att utveckla elevernas förmågor och delaktighet. En av rektorerna lyfter fram att entreprenörskap och entreprenöriellt förhållningssätt är viktiga men idag otydligt definierade i läroplanen. Det är i sig en anledning att fokusera extra på områden som annars riskerar att prioriteras bort. Rektorsgruppen upplever att arbetet med entreprenörskap varit ett prioriterat arbete. Detta har inte minst demonstrerats i de satsningar som gjorts på fortbildning runt entreprenörskap. Dessa fortbildningar har både skett i egen regi genom kollegialt lärande och genom större satsningar som Ifous.

En aspekt som lyfts fram i ledningsgruppen är ett ökat fokus på att skapa en större delaktighet för eleverna. Detta arbete har skett på olika sätt beroende på elevernas ålder och läroplan. Arbetet på förskolan har till stor del skett genom att skapa inkluderande lärmiljöer för eleverna. Eleverna har genom hela sin utbildning i Kinda

fått möjlighet till delaktighet och inflytande. Till exempel är eleverna i senare åldrar delaktiga i hur man ska integrera läsplattor i undervisningen samt vilka olika arbetssätt och examinationsformer som används.

En annan aspekt som lyftes fram är att lärarna har börjat arbeta närmare närsamhället och elevernas potentiella arbetsmarknad genom satsningen på entreprenörskap. Även detta tar sig uttryck på olika sätt, från yrkeslådor på förskolorna för att ge barnen en första introduktion till olika yrken som finns, till större satsningar som Kindamässan. Det lyfts dock fram att detta är ett utvecklingsområde där det också finns svårigheter att skapa just dessa kontakter med arbetslivet och närsamhället.

Den sista aspekten som lyftes fram är det ämnesövergripande arbetssättet som ofta sker i projektform. Det verkar som ämnesövergripande arbete i första hand används vid större projekt och temadagar.

Viktigt att notera är att skolledarna i sina svar ger begränsat utrymme till det strukturerade arbetet med att utveckla elevernas entreprenöriella förmågor. Det kan bero på att definitionen av entreprenörskap varit mer fokuserad på förhållningssätt och därmed har fokus inte legat på pedagogiska verktyg såsom till exempel matriser för formativ bedömning av icke kognitiva förmågor.

Det finns en samsyn bland rektorerna att satsningen lett till positiva resultat bland både elever och pedagoger. I likhet med flertalet andra satsningar på entreprenörskap är det svårt att se direkta effekter i form av bättre betyg, närvaro och andra "hårda indikatorer". Detta lyfts även fram som ett problem med entreprenörskapssatsningar i rektorsgruppen. Flera rektorer tycker sig se att satsningen lett till mer aktiva elever som inte bara är konsumenter i läroprocessen utan mer av aktörer i sitt eget lärande. Denna delaktighet upplevs leda till ett djupare lärande och troligtvis bättre resultat för eleverna i framtiden. Det entreprenöriella arbetssättet där flera sinnen aktiveras samt praktik och teori blandas, leder till en ökad delaktighet hos eleverna. Genom elevernas ökade delaktighet har de också utvecklat flera förmågor men kanske i första hand ansvarstagande. Elevernas kreativitet anses också ha ökat inte minst inom förskolan där deras möjlighet till att vara delaktiga och påverka gör att de tagit ansvar för sin egen lärmiljö och för "leken" på ett nytt sätt. Men rektorerna anser att det är svårt att bekräfta detta genom hårdare indikatorer utan det är mer av en känsla.

Rektorerna ser en lika tydlig skillnad hos pedagogerna. Det är tydligt att entreprenörskap är något som pedagogerna arbetar med, då detta är något som diskuteras på personalmöten, i kafferummet och i korridorerna. Lärarna har därigenom börjat samarbeta mer och också lett till ett mer ämnesövergripande arbetssätt.

Viktiga framgångsfaktorer i arbetet har varit att det funnits en tydlig och långvarig satsning som lett till att frågor såsom lärmiljöer bearbetas. Den viktigaste framgångsfaktorn har dock varit att personalen är förändringsbenägen och beredd att anpassa sin verksamhet efter barnens behov. En ytterligare faktor som lyfts fram är att det givits tid till att diskutera och bearbeta frågan i personalgruppen. Inom förskolan har det även funnits tvärgrupper mellan olika förskolor för att utbyta

erfarenheter och diskutera olika arbetssätt som varit framgångsrika. Detta arbete har till att största delen handlat om kreativa och inkluderande lärmiljöer där barnen även involverats i arbetet.

Det finns en tydlig önskan om att arbetet med entreprenörskap ska fortsätta och att det är viktigt att bibehålla den påbörjade satsningen. Det måste även i framtiden finnas tid till reflektioner för personalgruppen men även att det tillförs ny energi i form av fortbildning och av andra former av utvecklingsdagar. Det största problemen inför det fortsatta arbetet är framförallt resurser i form av lärarnas tid men även att det inte är helt förankrat i personalgruppen.

3.2.2 Sammanfattning ledningsgruppen

Det finns en konsensus runt entreprenörskap i skolan i ledningsgruppen i Kinda kommun både beträffande hur arbetet ska bedrivas och att entreprenörskap är viktigt. Konsensus sträcker sig även till hur entreprenörskap definieras. I Kinda är entreprenörskap mer av ett förhållningssätt än en pedagogisk metod. Det finns en tydlig önskan att involvera närsamhället i undervisningen på alla nivåer från förskolan till högstadiet.

Arbetet med entreprenörskap har skett på alla nivåer inom Barn- och utbildningsförvaltningen utifrån tydliga och långsiktiga mål och planer. Exempelvis har aktiviteter som stora utbildningsinsatser såsom Ifous FoU-programmet och gemensamma tematiserade studiedagar genomförts. Satsningar har skett där förskolorna lär av varandra för att utveckla lärmiljöerna på kommunens förskolor. Det har även varit rektorernas prioriteringar på konferenser osv.

Detta arbete har varit framgångsrikt då strukturer, en enhetlig begreppsapparat och förståelse för vikten av entreprenörskap idag finns i Kindas ledningsgrupp för barn- och utbildningsförvaltningen. Det handlar nu om att ta arbetet med entreprenörskap till nästa naturliga steg.

3.3 Resultat och analys av enkätsvar

3.3.1 Kompetens och påverkan

En majoritet av lärarna känner att de olika kompetensutvecklingsinsatser som kopplas till entreprenöriellt lärande, gett stor effekt för deras utveckling och påverkat deras undervisning. Även andra former av kompetensutveckling har varit viktiga såsom egna studier och kollegialt lärande. Det kan noteras att ungefär 60 % av lärarna på Värgårdsskolan upplever att de blivit påverkade av kompetensutvecklingsinsatser i sitt dagliga arbete.

Det som utmärker Värgårdsskolan är den kollegiala spridningen från pedagoger på högstadiet till pedagoger på mellanstadiet (som inte har deltagit i Ifous FoU-program) men som upplever nästintill samma påverkan gällande sin egen undervisning. Även den höga andelen av lärare på förskolan som upplever att de påverkats av kompetensutvecklingen tyder på att lärare och skolledare tagit ett ansvar för att kompetensutveckla sig inom kommunens fokusområden både genom egna studier men även genom att det finns strukturer för ett fungerande kollegialt lärande och lyckade kommunala fortbildningsinsatser med ett långsiktigt fokus.

Den faktor som påverkat lärarnas arbete med entreprenörskap minst och som har gett dem minst kunskaper och metoder kring hur arbetet med entreprenörskap i skolan sker är närsamhället. Få respondenter har valt att kommentera alternativet ytterligare, de som har gjort det uttrycker dock en önskan till fler kontakter med närsamhället.

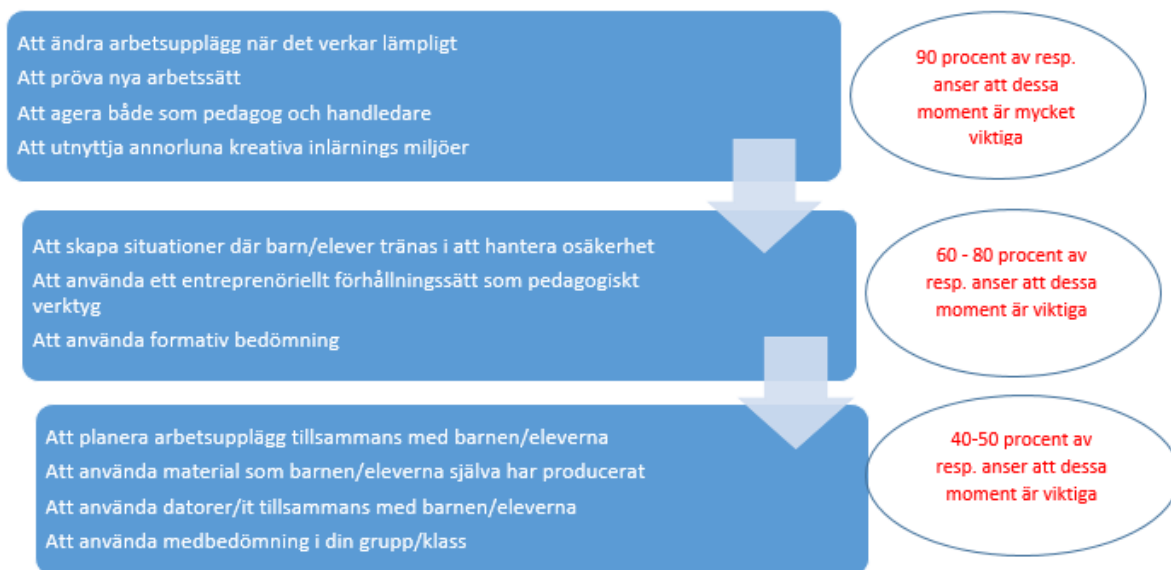
3.3.2 Entreprenöriella undervisningsmetoder

Tre huvudsakliga arbetsmetoder lyfts fram av lärarna i Kinda för att utveckla entreprenöriella kompetenser hos eleverna.

- ❖ Den metod som var vanligast förekommande i Kinda var olika former av problembaserat lärande och att låta eleverna lära sig genom att pröva sig fram.
- ❖ I andra hand kommer olika former av projektarbeten där ofta praktiska situationer simuleras som debatter.
- ❖ I tredje hand kommer portfolio-metodik, elevarbete och pedagogiskt drama eller rollspel.

Vid en närmare uppdelning på skola och årskurs framkommer inte någon större skillnad i de första två alternativen. Det är däremot respondenter från framför allt förskolan som har kryssat i alternativ tre. Det är 12 respondenter från förskolan som arbetar oftast och mest frekvent med portfolio-metodik, elevarbete och pedagogiskt drama/rollspel. Bland respondenter i de högre årskurserna förekommer detta sällan.

Genom enkäten framkommer vilka moment som respondenterna anser vara viktigast i arbetet med att skapa en undervisning och skolgång för eleverna i Kinda som genomsyras av entreprenörskap.

Endast några respondenter har valt att kommentera frågan om vilka arbetsmetoder som var viktigast för ett entreprenöriellt arbetssätt. Några fördjupar sig i bedömning igen och skriver att det är svårt med bedömning och särskilt kamratbedömning eftersom det är tidskrävande och att tiden sällan räcker till.

Det är lika intressant att undersöka hur ofta lärarna anser att de använder olika former av entreprenöriella arbetssätt.

- Mellan 70 och 80 procent av respondenterna anser att de gör följande moment dagligen eller veckovis; ändrar arbetsupplägg, agerar som både pedagog och handledare och använder datorer.
- Mellan 50 och 60 procent av respondenterna anser att de gör följande moment dagligen eller veckovis: lär barnen hantera osäkerhet, integrera ett entreprenöriellt förhållningssätt i planeringen, använder entreprenöriellt lärande som pedagogiskt verktyg, formativ bedömning.
- De moment som respondenterna menar att de gör ibland på månadsbasis är; provar nya arbetssätt, utnyttja annorlunda och kreativa inlärningsmiljöer.
- Moment som respondenterna gör mycket sällan är medbedömning, begagnande av material som eleverna har producerat, planering av undervisning tillsammans med eleverna.

Resultatet är intressant ur flera perspektiv. För det första kan vi se en skillnad i svaren när vi ställer frågan hur viktigt respondenterna anser att det är att arbeta med de olika moment i jämförelse med hur ofta de gör det själv. De flesta lärare anser till exempel inte att användning av dator är viktigt men majoriteten skriver att de gör det dagligen/på veckobasis. Detta är något som bör följas upp i kommande studier och diskuteras i lärargruppen.

Det kanske mest avvikande är att respondenterna inte anser att det är i) viktigt att involvera eleverna i planeringen, ii) att använda elevproducerat material och iii) att arbeta med medbedömning. Vid en närmare nedbrytning av frågan på grund/förskola kan inga specifika skillnader utläsas.

När respondenterna ombeds att beskriva en undervisningssituation/lärandesituation då barnen/eleverna arbetar entreprenöriellt beskrivs framför allt olika sätt där pedagogerna instruerar och genomför temauppgifter eller projektarbeten i olika former. Arbetsformen tema och projekt rymmer aspekter såsom samarbete, problemlösning samt att eleverna ofta kan anpassa uppgiften till att relatera till det egna intresset.

Då eleverna får en uppgift där de ska lösa en större uppgift, fast den är nedbruten i små steg, och alla fakta/ givna utgångspunkter inte finns (måste skapas av eleverna själva). Det finns inte en rätt lösning, utan flera olika och eleverna motiverar och diskuterar olika lösningar. Under arbetets gång kommer de med nya idéer och utvecklar även själva uppgiften

Projekt- eller temaarbeten tycks ofta innehålla aspekter som att ha ett tydligt mål eller målgrupp för att slutföra och rikta projektet.

När det finns en tydlig mottagare och inte ett rätt eller fel svar.

Beskrivningen av entreprenöriella undervisningssituationer skiljer sig inte väsentligt mellan förskola och grundskolenivå, förutom att situationerna är anpassade till elevernas mognad och ålder. Exempelvis beskrivs verklighetsanknytning inom skolan som att samhället används för insamling av data inför bearbetning snarare än för att få givna uppgifter och premisser som är påhittade. I förskolan yttrar sig verklighetsanknytningen i att barnen exempelvis får besök av föräldrar som berättar om sina arbeten, de får ta reda på var maten de äter kommer ifrån, eller att de får studera levande djur istället för att se dem på bild eller på annat medium.

När barnen själva får hitta lösningar och svar på en fråga de undrar över, under stöttning och medforskande av pedagog. Exempelvis söka svar på vart äpple kommer ifrån och prova på att göra eget mos.

Något annat som till viss del skiljer sig mellan de olika skolformerna är hur möjligheterna för varierande uppgifter gör sig gällande. I grundskolan lyfter flera respondenter fram att de möjliggör för eleverna att själva välja och variera sina redovisningsformer, i förskolan varierar mellan att ha styrd och icke styrd undervisning.

Öppna frågor/ uppgifter och valbara examinationsformer.

Vi arbetar hela tiden med olika projekt. Vissa är barninitierade och utgår från barnens intressen. Andra har vi styrt men barnens intressen och engagemang formar projekten.

Det sista och mest återkommande svaret på frågan om hur en entreprenöriell undervisningssituation/ lärandesituation kan se ut så relaterar respondenter från både förskola och skola ofta till formativ och kamratbedömning. På så sätt fördjupas kunskap via diskussion och reflektion tillsammans med andra.

Att jag istället för att bara lämna tillbaka ett prov med resultat låter eleverna diskutera olika svar och vad som borde nå vilka nivåer. Att få dem att känna sig delaktiga i sin läroprocess och förstå den. Jag tror att mycket bygger på

diskussion och medvetenhet, vilket ofta ger dem verktyg för resten av livet och som de kan använda i samtliga skolämnen

3.3.3 Entreprenöriella förmågor

Respondenterna visar i enkäten att de värderar arbetet med entreprenöriella förmågor och att detta är viktigt. Vid en fördelning på skola kan vi inte utläsa några markanta skillnader det är en relativt jämn spridning mellan alla skolor/förskolor. Det är viktigt att tolka siffrorna med försiktighet. Cirka en tredjedel av respondenterna har valt att kommentera frågan och skriver att det är viktigt men inte det viktigaste. En förhållandevis liten andel av respondenterna uppfattar inte att det är viktigt att arbeta med entreprenöriella förmågor.

Problemlösning och samarbetsförmåga är även de begrepp som respondenterna spontant väljer att använda för att beskriva hur en undervisningssituation/lärandesituation ser ut när eleverna arbetar entreprenöriellt.

På frågan om elevernas entreprenöriella förmågor ska vägas in i eventuella omdömen och betyg framkommer följande. Cirka 17 procent av respondenterna anser att det ska vägas in i omdöme/betyg, 65 procent anser att det ska göra det i viss utsträckning och resterande 18 procent anser inte att det ska göra det. Vid en fördelning på skola ser vi att det är framför allt respondenter från grundskolan som inte anser att det ska vägas in i betygen i synnerhet respondenter från högstadiet där en tredjedel svarar nej på frågan.

Bland de 17 procent som anser att de ska vägas in finns en överrepresentation av respondenter från förskolan. Vilket är naturligt med hänsyn till att förskolans läroplan har en annan konstruktion än grundskolan.

Respondenters kommentarer ger oss en viss fingervisning om hur de resonerar kring frågan. Flera skriver att de anser att det är svårt att betygsätta förmågor. Medan vissa säger att de inte vet hur de skulle kunna göra det skriver andra att de inte får göra det eftersom det inte står i kursplanen. Några skriver att det är självklart att det ska vägas in i betyg/omdöme, andra skriver att det borde diskuteras mycket mer hur det skulle kunna göras om det nu anses vara ett så prioriterat område.

Ett intressant citat som belyser den komplexitet som respondenterna hänvisa till:

”Samhället vill ha socialt fungerande människor då spelar samarbetsförmågan in, men å andra sidan finns de som saknar den förmågan som kan vara väldigt kreativa och initiativrika som samhället också behöver. Förmågorna märks i elevernas arbeten, så då blir de bedömda även om man inte ska det.”

”Väldigt svår fråga. Jag är lite osäker på hur jag känner. Det finns en risk att det blir väldigt mycket fokus på hur eleven är som person om det får allt för stor del i betyget.

Ett entreprenöriellt förhållningssätt förutsätter att eleverna vågar prova och har förmågan att lära sig av sina misslyckanden. Mod ses därför ofta som en viktig entreprenöriell förmåga. Det vi kan utläsa är att cirka en tredjedel av de deltagande

lärarna inte anser det vara viktigt att prata med eleverna om innebörden av framgång och misslyckande, samt om deras framtid. Det finns inga markanta skillnader mellan respondenter i grund- respektive förskolan.

Respondenternas kommentarer ger en fingervisning om att detta upplevs som en svår fråga och att det finns utrymme för tolkning och diskussion. Flera respondenter skriver att de anser att det är viktigt att uppmuntra barnen/eleverna att våga prova nya idéer men att det i verkligheten sällan finns tid till detta. Exempel på hur en respondent uttrycker sig:

”Observera att det inte är likhetstecken mellan "jag anser" och "jag vill arbeta på detta sätt"! ex: Jag kan anse att eleverna ska våga prova på saker/galna idéer, men i praktiken finns det väldigt lite tidsutrymme för att göra det på lektionstid.”

3.3.4 Entreprenörskap och resultat

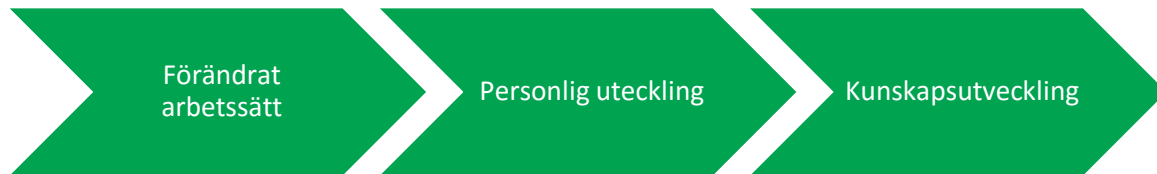
Respondenterna har i enkäten fått fritt beskriva hur de upplever att barnen/eleverna påverkas av ett entreprenöriellt förhållningssätt i undervisningen. När vi kategoriserar svaren tycks det för större delen av respondenterna vara barnens/elevernas personliga utveckling som påverkas av ett entreprenöriellt förhållningssätt i undervisningen. Ord som används för att beskriva detta är exempelvis: motiverande, stimulerande, engagerande, skapar nyfikenhet och glädje samt att det ger ett ökat självförtroende och initiativförmåga. Det är en blandning av entreprenöriella förmågor och personliga egenskaper.

- ”Väcker lust och nyfikenhet.”
- ”Glädjen i undervisningen ökar.”
- ”De blir mer engagerade.”
- ”Blir roligare och mer meningsfullt att lära.”
- ”Förhoppningsvis växer eleven allt eftersom och blir stärkt i sin självkänsla.”

De andra två svarskategorierna som vi kan se att respondenterna resonerar kring, handlar om hur barnens/elevernas arbetssätt har förändrats samt att de tycker sig se kunskapsutveckling som följd av det entreprenöriella förhållningssättet i undervisningen.

Det förändrade arbetssättet blir synligt när eleverna i större utsträckning tar ansvar för sitt lärande och blir mer av en aktör i sin egen kunskapsutveckling.

Intressant att se är hur flertalet av respondenterna kommenterar två eller samtliga av dessa aspekter i sina svar, som skulle kunna indikera att det finns ett samband.

Rent praktiskt innebär entreprenöriellt lärande många gånger ett förändrat arbetssätt både i hur lärarna planerar och genomför lektioner och i hur eleverna involveras i undervisningen. Arbetssätt där eleverna är mer delaktiga i upplägg och utformning samt större utrymme för olika intresse och kunskapsnivå tycks enligt respondenterna ha en positiv inverkan på barnen/elevernas personliga utveckling och inställning till skolarbetet. Något som i sin tur blir synligt i resultaten.

Genom att uppmuntra elevernas lärande i en nyfiken och självständig riktning utmanar man deras tänkande och förmågan att tro på sig själv. När de erfar hur de själva konkret faktiskt kan påverka sin egen utveckling (lär sig hur de lär) skapar det synergieffekter. Genom t.ex. ett ämnesövergripande arbete med problemlösande och autentiska undervisningsformer kan elevernas läroprocesser utvecklas i en mer kreativ och nytänkande riktning

Jag upplever att det skapar ökat intresse och engagemang hos eleverna vilket i sin tur ger en bättre måluppfyllelse.

De får lust att lära och känner att den egna drivkraften och tanken är viktig och betydelsefull. Detta tror jag även ger bra resultat hos eleverna.

Det bör dock påpekas att denna utvecklingskedja för de flesta respondenter inte tycks så tydlig som figuren ovan ger uttryck för. De flesta respondenter stannar i sitt resonemang vid barnens/elevernas personliga utveckling eller det förändrade arbetssättet. Det finns inte en tydlig koppling till ett bättre resultat och mer kunskap utan det är snarare en önskan. Detta är något som skulle kunna utvecklas dvs. strukturer där elevernas aktörskap och personliga utveckling används för att nå mätbara förbättrade kunskapsresultat.

3.3.5 Organisering och entreprenörskap

Respondenterna upplever att det är viktigt att bidra till en organisationskultur där nya idéer och tankar uppmuntras. De anser också det vara viktigt att tillsammans med barn/elever och kollegor skapa nya utbildningsmaterial och undervisningsupplägg. Under kommentarerna kan vi dock läsa att, trots att de tycker att det är viktigt, räcker tiden sällan till för att faktiskt kunna göra det i dagliga arbetet. Det som respondenterna upplever som minst viktigt är att tillsammans med eleverna skapa handlingsplaner för hur de ska arbeta med entreprenörskap i verksamheten. Något mer än hälften av respondenterna anser att det är viktigt att

tillsammans med kollegor ta fram en handlingsplan för att arbeta med entreprenörskap i verksamheten, att utvärdera integrering av entreprenörskap i arbetet och att engagera barn/eleverna i utvärderingen. Vid en närmare nedbrytning på skolor kan vi se markanta skillnader på nästan samtliga alternativ, där förskolor i mycket högre utsträckning anser att det vara viktigt att involvera eleverna än vad grundskolor gör.

Kommentarerna ger oss en fingervisning om hur respondenterna tolkar frågan. Flera skriver att det viktigt men att tiden i praktiken inte finns för att t ex testa nya saker. Några skriver också att det är svårt att applicera frågorna på små barn. Det finns respondenter som har svarat utifrån hur de önskar att det var i skolan och inte hur det ser ut just nu. Detta betyder att svaren på frågan bör tolkas försiktigt och att det är svårt att dra generella slutsatser. Det vi kan säga utifrån enkätresultaten är att förskolepedagogik i större utsträckning involverar barnen när gäller att skapa nya saker tillsammans eller att utvärdera verksamhetens arbete med entreprenörskap.

På frågan vad det största hindret är för att arbeta med entreprenöriellt lärande svarar respondenterna att det är tiden. En tredjedel svarar också att det är bristen på konkreta verktyg för att arbeta med entreprenöriellt lärande som är det största hindret. Några av kommentarerna ger en fördjupning till respondenternas svar:

”Svårt att svara på dessa frågor, tycker att tidsbristen gör så att det blir svårt att få till en helhet i ex arbetslaget, att vi vet vad vi alla menar med att vi arbetar med entreprenöriellt förhållningssätt.”

”Eftersom kunskapskraven i samtliga ämnen enkelt går att arbeta med ur ett entreprenöriellt förhållningssätt så finns inga faktiska problem. Tiden är inget problem heller. Istället för att sitta fem timmar hemma och bedöma elevers arbete, kan man göra detta tillsammans med eleverna och spara tid. Ska jag investera tid ska det ge eleverna motsvarande. Om min insats inte motsvarar elevernas utveckling kanske man ska tänka om. Det finns så många sätt att bortförklara varför det inte går.”

3.3.6 Sammanfattning av enkätundersökning

Enkätsvaren ger en bild av en lärargrupp som är samspelt och har flera gemensamma fokusområden. Lärarna lägger mycket kraft på att skapa ett lärandeklimat som låter eleverna vara delaktiga. Detta uppnås bland annat genom att arbetsupplägget anpassas efter situation och att lärarna fokuserar på att vara handledare lika mycket som lärare. Även sett till vad lärarna anser vara viktigast ligger fokus på att skapa ett lärandeklimat där eleverna är delaktiga. Detta anses leda till en personlig utveckling hos eleverna till exempel gällande ansvarstagande, kreativitet och samarbete samt ett ökat aktörskap i sin egen utbildning. De metoder som används är i första hand problembaserat lärande.

Det är vidare tydligt att arbetet med att skapa nya och kreativa lärmiljöer, som utmanar eleverna och lär dem hantera osäkerhet och att utveckla deras entreprenöriella förmågor genom till exempel formativ bedömning, inte är lika utbrett. Det tyder på att det finns utvecklingspotential inom detta områden.

Fritextsvaren pekar på att det finns behov av kompetensutveckling rörande de entreprenöriella förmågorna och hur de kan integreras i arbetet till exempel med formativ bedömning.

Enkätundersökningen pekar på att det existerar fungerande strukturer för kollegialt arbete och fortbildning i Kinda kommun. Lärarna lyfter sällan fram brist på kunskap som ett hinder för arbetet med entreprenörskap. De lyfter fram kommunens fortbildning, egna studier som de främsta källorna till kompetens runt entreprenörskap.

Positivt är att undersökningen visar att viljan finns att fortsätta att utveckla arbetet med entreprenörskap och att det vanligaste problemet som lyfts fram är tidsbrist och ibland brist på verktyg att använda i det dagliga arbetet. Genom ett mer strukturerat arbetssätt kan tid och verktyg skapas för lärarna. Det kan noteras att den långsiktiga satsning som genomförts i Kinda kommun på entreprenörskap lett till en lärarkår som står väl rustad vad gäller kompetens, kunskap och insikt om vikten med entreprenörskap i utbildningsväsendet.

4 Resultat och analys– fördjupningsstudie

Studien innefattade två delar, fokusgrupper med elever samt samtal med en grupp lärare som varit speciellt aktiva i arbetet med entreprenörskap på sin skola.

Följande ämnen diskuterades med elevfokusgruppen.

- ❖ Hur ser eleverna på entreprenörskap?
- ❖ Vad motiverar eleverna och hur ser de på sitt eget ansvar kring sitt lärande?
- ❖ Hur ser eleverna på sin delaktighet i sitt eget lärande?
- ❖ Hur uppfattar eleverna verklighetsnära lärande?
- ❖ Hur uppfattar eleverna arbetet med de entreprenöriella förmågorna?

I fokusgruppen med lärare inriktade vi oss på att identifiera hur lärarna uppfattade entreprenörskap och hur de utifrån denna definition arbetade med entreprenörskap.

4.1 Lärarnas arbete med entreprenörskap

Lärargruppen på Värgårdsskolan har arbetat med entreprenörskap under en lång tid och det är tydligt att det finns en konsensus runt frågor som rör entreprenörskap. Den stora satsningen gjordes i och med att skolan medverkade i Ifous FoU-program Entreprenöriellt lärande. Det var dock tydligt i gruppen att det funnits ett intresse för entreprenörskap under lång tid.

Entreprenörskap ses som ett förhållningssätt till elever och undervisning och fokus ligger inte på till exempel företagande. Lärargruppen valde att definiera sitt arbete med entreprenörskap som ett förhållningssätt där de arbetade fram fem stycken centrala begrepp, då de uppfattade att begreppet entreprenörskap var för smalt. Följande begrepp har fungerat som ledord för skolans arbete med entreprenörskap:

- ❖ Kunskap
- ❖ Lust
- ❖ Medarbetarskap
- ❖ Meningsfullhet
- ❖ Eftertänksamhet

Den efterföljande diskussionen visade dock att meningsfullheten som var det mest centrala och målet har varit att skapa en delaktighet för elevgruppen. Arbetet med att skapa en delaktighet för eleverna har breddats från det kanske mer traditionella till att det funnits en intention att få elever att känna sig delaktiga i sin egen utbildning och lärande. Att eleverna blir mer av en aktör i sitt eget lärande är ofta en

central del av det entreprenöriella lärandet och också den del som varit i fokus på Värgårdsskolan.

En viktig lärdom var att entreprenörskap i skolan inte alltid kan handla om temadagar och stora projekt. Utan det handlar ofta om att vara entreprenöriell i ”det lilla”. Det kan exempelvis vara att genomföra en lektion där eleverna känner större meningsfullhet och där eleverna känner att de är aktörer i sitt eget lärande, de är delaktiga. Det kan handla om att ge eleverna nya redskap innan de gör större uppgifter för att uppmuntra till kreativitet och att skapa något nytt. Det handlar om att koppla kunskap till samhället vilket inte innebär att endast använda exempel som eleverna känner till utan att använda exempel som de kan relatera till och bredda deras världsbild. Det innebär att verklighetsbaserat lärande inte i första hand handlar om att bjuda in externa föreläsare eller göra studiebesök utan att i lika stor utsträckning om att göra den dagliga undervisningen mer verklighetsförankrad.

Det fanns även en medvetenhet om vikten av att arbeta med formativ bedömning inom ramen för entreprenöriellt lärande. Inte minst för att synliggöra elevernas lärande och utveckling för dem själva. Detta uppfattades som viktigt för att öka elevernas delaktighet. Lärarna upplevde att det idag är väsentligt att arbeta med ett entreprenöriellt förhållningssätt inte minst för att öka elevernas delaktighet. De lärare som arbetat under en längre tid ansåg att elever idag hade ett större behov av att känna sig delaktiga i sin utbildning än tidigare.

Lärargruppen uppfattade att det var svårt att plocka fram tydliga exempel på arbetet med entreprenörskap då det var integrerat i det dagliga arbetet. Det lyftes dock fram exempel på olika temadagar där eleverna hade fått arbeta med att ta fram produkter för att samla in pengar till Afrika för välgörande ändamål. Ett annat exempel som lyftes fram var att eleverna deltog i det så kallade ”smörknivsuppropet”. Detta var något som eleverna initierade själva men som de involverade sina lärare i både för att sätta sig in i debatten men även för att tillverka själva smörknivarna.

Lärarna såg flera utmaningar med att arbeta med entreprenörskap i skolan. Själva begreppet kunde skapa frustration då det ofta görs omfattande och stort, därigenom skapas enorma förväntningar på lärarna som upplevs svåra att leva upp till. Det var kanske framförallt i början av arbetet med entreprenörskap som det kändes stort och lärarna uppfattade att det skulle handla om stora projekt och temaarbeten, där eleverna skulle vara oerhört passionerade och drivna. Det upplevdes att de flesta exempel som fanns på entreprenöriellt lärande till exempel ifrån Ifous var av den karaktären. Den vanligaste definitionen av entreprenörskap och de exempel som ofta ges skapade en bild av entreprenörskap som var svår att förhålla sig till redovisade fokusgruppen. Fokusgruppen lyfte fram att alla elever inte är passionerade och att de inte vill vara med och bestämma hela tiden eller driva stora projekt.

På Värgårdsskolan var entreprenörskap ett förhållningssätt som skulle påverka arbetet lika mycket i det lilla och det dagliga arbetet med undervisning, som i större projekt och temaveckor. Lärarna i fokusgruppen beskrev också en känsla av att arbete med entreprenörskap kan vara svårt att hinna med då skolan idag har många olika uppdrag inte minst med en ny läroplan, digitalisering och svenska som andra

språk. Gruppen poängterade även att den entreprenöriella metoden bygger på ett individanpassat arbetssätt och att det kräver stora resurser framförallt i tid av läraren. Inte minst när lärarna upplever att de möter en allt mer mångfacetterad grupp av elever där större krav på individuella anpassningar ställs. Gruppen upplevde att Värgårdsskolan kommit långt i sitt arbete med entreprenörskap och att det som behövdes för fortsatt arbete var tid och fortsatt fokus från ledningen. Lärarna diskuterade även hur viktigt det är att fortsätta arbetet med det kollegiala lärandet runt entreprenörskap för att få nya idéer och nya metoder att arbeta med. De betonade även vikten av fortsatt extern input i form av föreläsningar och utbildningar.

Flera av pedagogerna tyckte att arbetet med entreprenörskap lett till en ökad delaktighet hos eleverna. Pedagogerna upplevde att eleverna idag presterade bättre i skolan och att dessa även var mer motiverade att ta ansvar för sin egen utbildning. Intressant att notera är att respondenterna i fokusgruppen upplever att den största förändringen hos pedagogerna var ett förbättrat samarbete, inte bara runt olika teman och projekt, utan även kring mer vardagliga frågor. Pedagogerna beskriver att satsningen på entreprenörskap lett till ett öppnare samarbetsklimat mellan lärarna och att fokus numera är elevens hela utbildning. Lärargruppen har blivit mer öppna gentemot varandra och de har därmed fått ett bättre kollegialt klimat. Tillsammans har lärarkollegiet hittat bra och enkla modeller och verktyg att samarbeta kring. Lärarna vågar arbeta mer ämnesövergripande tillsammans och denna ansats var tydlig för eleverna. Det har enligt fokusgruppen av lärare lett till att eleverna i större utsträckning upplever att alla lärare bryr sig och att lärarna har höga förväntningar på dem. Det har skapat ett positivt klimat bland lärarna som därigenom också påverkat eleverna positivt.

4.1.1 Sammanfattning av fokusgrupp lärare

Det finns en förhållandevis bred samstämmighet runt hur entreprenörskap ska definieras på Värgårdsskolan och att arbetet upplevs ha gett goda resultat inte minst gällande elevernas delaktighet. Under fokusgruppsamtalen lyftes det fram flera gånger hur tyngdpunkten ligger på entreprenörskapet i ”det lilla” och hur lärarna måste arbeta tillsammans med elevernas utbildning i fokus för att öka elevernas motivation och delaktighet. Detta i sin tur har lett till att eleverna tar ett större ansvar för sin egen utbildning. Ett förändrat arbetssätt hos pedagogerna upplevs leda till personlig utveckling hos eleverna. Det är tydligt att det långsiktiga arbetet med entreprenörskap gett goda resultat bland lärarna på Värgårdsskolan. Det handlar inte endast om Ifous, som varit en viktig pusselbit utan lika viktigt är kommunens eget arbete med kompetensutveckling där lärarna haft tid att arbeta fram ett förhållningssätt som fungerar i kontexten ”Kinda och Värgårdsskolan”.

Det är tydligt att lärarna upplever att entreprenörskapsarbetet varit framgångsrikt inom den definition som de själva skapat för entreprenörskap. Det är värt att notera att skapandet av en egen definition av ett begrepp som är definierat i styrdokument kan medföra risker. Till exempel diskuterar inte fokusgruppen huruvida det funnits

ett strukturerat arbete runt de entreprenöriella förmågorna i det dagliga arbetet inte heller det verklighetsnära lärandet har varit i fokus för Värgårdsskolan. Trots att det tydligt betonats fram både i läroplanen och forskningen runt entreprenörskap i skolan.

Det framgångsrika arbetet med att öka elevernas delaktighet har lett till ett lärarkollegium som arbetar gemensamt med eleverna i fokus. Elever som uppfattas ta ett större ansvar för sin skolgång och vara aktörer i sin egen utbildning är ett av huvudmålen med entreprenöriellt lärande.

4.2 Resultat från fokusgrupper med elever

Det är intressant att notera att eleverna saknade ett förhållande till begreppet entreprenörskap och entreprenöriellt lärande. Ingen av eleverna förknippade det med sin egen skolgång utan begreppet förknippades i första hand med företagande eller som en elev formulerade det ”advokater i bygghjälm”. Eleverna var inte medvetna om det fanns några mål med arbetet med entreprenöriellt lärande och hade ingen uppfattning om att detta var något som deras skola arbetade med.

4.2.1 Elevernas motivation

”När något är roligt är man oftast intresserad av det”

Så försökte en elev sammanfatta motivation. Elevernas motivation och drivkraft är med det oavsagda centralt för entreprenörskap i utbildningsväsendet. Skolverket definierar bland annat motivation såsom ”*individens önskan att delta i lärandeprocesser*”⁹. Denna önskan påverkas av både inre och yttre faktorer. De yttre faktorerna är till exempel olika former av belöningar såsom betyg. De inre faktorerna bygger på elevens egna inneboende drivkrafter och nyfikenhet. Entreprenörskap i undervisningen syftar till att stärka elevernas inre drivkrafter. Eleverna var ense om att det var viktigt att vara motiverad för att lära sig och de lyfte fram flera olika exempel på vad de uppfattade som bra sätt att motivera från sin utbildning på Värgårdsskolan.

Eleverna berättade att antingen var ämnet i sig motiverande eller så var det läraren som genomförde lektionen på ett sådant sätt att den var rolig och därmed intresseväckande. Flera av grupperna poängterade dock att det var både läraren och ämnet som kunde vara en intresseväckare och som skapade motivation för en lektion. Intressant var att eleverna berättade att skolan i sig hade ett inbyggt motivationshinder i form av att det är ett måste och tvång att delta i undervisningen.

⁹ <http://skolverket.se/skolutveckling/forskning/didaktik/relationer-larande/motivation-en-viktig-nyckel-till-elevs-skolframgang-1.230660>

Eleverna berättade att de var mer motiverade om de själva aktivt valt att delta i något.

Eleverna diskuterade hur viktigt det är med variation i skolan och att olika arbetssätt ofta leder till ökad motivation och intresse. Vissa elever föredrog större arbetsområden då detta gav större möjlighet att påverka hur arbetet lades upp och hur det skulle examineras. De flesta elever föredrog att arbeta i grupp då det var roligt med input från andra och därigenom få nya perspektiv. Det ska dock poängteras att det viktigaste för eleverna var att arbetssätten var varierande och det något som en bonus om de fick vara med och påverka.

En intressant iakttagelse som flera elever framhävde vikten av var att lärarna var intresserade av sitt ämne och vågade visa det tydligt. Värt att notera är att lärarnas intresse och nyfikenhet för sitt ämne verkade vara mer motiverande än att lärarna var kunniga och kunde svara på alla eventuella frågor.

Lika viktigt är det att lärarna måste vara intresserade av sina elever och se alla elever under en lektion. Läraren måste se till att gruppen gemensamt kommer vidare.

Flera av fokusgrupperna lyfte fram att det var lättare att bli motiverad om lärarna knöt an till vardagliga exempel. Det handlade ofta om små och enkla sätt där läraren hittade exempel och förklaringsmodeller under vanliga lektioner som gjorde lektionerna mer motiverande och begripliga. Elever lyfte fram att det var viktigt att lärarna genom sina lektionsupplägg tydligt framhävde hur kunskaperna var viktiga för eleverna i framtiden. Exempelvis genom att de påpekade att elevernas betyg påverkade deras möjligheter senare vid gymnasievalet eller hur de praktiskt kommer att kunna använda förståelse för procentberäkningar för att inte hamna i situationer som programmet Lyxfällan tar upp. Eleverna lyfte fram att delaktighet samt verklighetsnära lärande var roligt och avgörande för att skapa motivation till att lära sig.

4.2.2 Eleverna och delaktighet

Hur eleverna uppfattar sin delaktighet och om de ser undervisningen som verklighetsnära är båda frågor som undersöks i denna studie. Entreprenöriellt lärande ser ofta verklighetsnära lärande och delaktighet som en nyckel för elevernas motivation och studien på Värgårdsskolan bekräftar den bilden hos eleverna. En elev på Värgårdsskolan berättade:

”Inflytande är inte samma kanske mera åt makt hållet delaktighet är mer en känsla.”

Eleverna hade en nyanserad bild av delaktighet och de flesta respondenter beskrev det mer som en känsla av tillhörighet. Delaktighet beskrevs som att lärarna lyssnade på dem och hade respekt för dem samt gav dem möjlighet att påverka undervisningens utformning och examinationsformer. Lika viktigt var att alla elever fick komma till tals.

Eleverna berättade också att det var viktigt att de kände till vilka ramar och villkor som fanns för olika undervisningssituationer. Att få en tydlig struktur av lärarna där eleven vet hur ett arbetsområde är upplagt och hur eleven ska arbeta med det gör att de känner sig delaktiga. Det möjliggör delaktighet på ett helt annat sätt för eleverna i undervisningen.

Viktigt för att många av eleverna skulle känna sig delaktiga var att de kände att lärarna brydde sig om alla elever och tog sig tid med varje elev. Ytterligare faktorer som påverkade delaktigheten var om lärarna tog sig tid till att svara på frågor och om de hade kunskap om sådant som berör eleverna och om de kunde exemplifiera utifrån elevernas verklighet. Det framkom även att lärarna måste arbeta med en pedagogik som gör att alla kan hänga med för att hela klassen ska känna sig delaktig. Återigen uppmärksammar eleverna hur viktigt det verklighetsnära lärandet är för att känna delaktighet.

”Det räcker inte med bara delaktighet man måste ha inflytande också”.

Självklart är det viktigt att eleverna även har ett mer formellt och reellt inflytande. Eleverna på Värgårdsskolan upplevde att de genom elevrådet kunde påverka till exempel maten.

”Är det något vi vill påverka så kan vi påverka vi vill inte påverka mer än vi gör idag för det är bra”

Eleverna upplever självklart inte samma känsla av delaktighet på alla lektioner. Det varierar från ämne till ämne om man vill påverka och eleverna är generellt nöjda med hur delaktiga de är. De känner dock att de skulle vilja påverka mer i vissa ämnen om det fanns möjlighet. Generellt vittnade eleverna i alla fokusgrupper om en skola där eleverna kände sig delaktiga i hur undervisningen var upplagd och att lärarna skapade ett klimat där alla kände sig delaktiga och sedda samt att de hade ett formellt/informellt inflytande både i klassrummet rörande undervisning och examinationer men även mer formellt genom elevkåren och klassråd.

4.2.3 Eleverna och verklighetsnära lärande

Eleverna återkom flera gånger till att ett verklighetsnära lärande både förbättrade motivationen och skapade en känsla av delaktighet i undervisningen. Det finns även forskning som pekar på att elevernas inre motivation stärks om de ser en koppling mellan en skoluppgift samt närsamhället och omvärlden¹⁰. I diskussionerna hur eleverna upplevde verklighetsnära lärande lyfte de fram exempel på både lärande som skedde under ordinarie lektioner och om sådant som sker utanför skolan i form av studiebesök och temadagar.

Respondenterna beskriver ofta det verklighetsnära lärandet som något som sker utanför skolan och berättade först att det inte skedde så ofta. Eleverna beskriver att

¹⁰ <http://skolverket.se/skolutveckling/forskning/didaktik/relationer-larande/motivation-en-viktig-nyckel-till-elevers-skolframgang-1.230660>

de inte ofta hade lektioner ”utanför” skolan och att det var väldigt lite av studiebesök och externa föreläsare. Under fokusgruppssamtalen framkom dock att eleverna upplever att lärarna kopplade kunskap till situationer och annat de kan relatera till. Detta upplevdes dessutom som extra motiverande. Det intressanta var att elever från olika fokusgrupper återkom till samma område och lyfte fram det som motiverande. Det område som lyftes fram var ett exempel på undervisning som sker i klassrummet med en dialog mellan lärare och elever. Läraren använder dock begrepp, modeller och exempel som eleverna både kunde känna igen sig i och som hade en tydlig koppling till närsamhället. Undervisning utgick således ifrån elevernas förståelse och världsbild samtidigt som den gav dem modeller, begrepp och kunskaper för att bättre förstå sin omvärld.

Eleverna hade önskat mer av denna typ av undervisning då man upplevde att undervisningen ofta inte är så verklighetsnära. En majoritet av eleverna upplevde det som att input utifrån var viktigt och att det kunde handla om sådant som en extern föreläsare eller extern input på ett skolprojekt som de genomfört.

Eleverna återkom ofta till flera evenemang som de verkligen uppskattade och ett exempel som lyftes fram var Kindamässan. Eleverna berättade att det var spännande att se vilka former av företag som fanns i Kinda och att samtala med olika yrkesföreträdare och om vad deras arbeten innebär och vad som krävs för att arbeta där. Ett annat exempel var att flera av grupperna verkligen såg fram emot sin praktik och tyckte att det skulle bli stimulerande och spännande att prova på olika arbeten för att se vad som krävs på olika arbetsplatser. Eleverna tror att det är förmågor såsom ansvarstagande, uthållighet och samarbete som kan vara viktiga i det kommande arbetet. De kopplar dock inte dessa förmågor till hur de arbetat i skolan och var inte medvetna om hur skolan aktivt arbetar för att utveckla dessa förmågor.

Eleverna berättade att de hade få temadagar och att de hade haft fler temadagar tidigare. Flera av eleverna berättade att de ofta upplevde att det inte fanns en tydlig koppling mellan skolans verksamhet och de temadagar och temaarbeten som genomfördes. Flera elever menade att syftet ibland var oklart med temadagarna.

4.2.4 Eleverna och entreprenöriella förmågor

Arbetet med att utveckla elevernas entreprenöriella förmågor brukar ses som en central del i arbetet med entreprenöriellt lärande. Den förmåga som ofta förknippas med entreprenörskap i utbildningssektorn är kanske kreativitet. Eleverna uppfattade främst att det var i de estetiska ämnena som det fanns utrymme för kreativitet.

”Skolan är fyrkantig inte särskild kreativ mest är det kreativt inom de skapande estetiska ämnena. Man är som mest kreativ när man spelar tv-spel eller något annat på fritiden”.

Eleverna hade ofta svårt att uppfatta att det fanns utrymme för kreativt arbete inte minst då de kände att skolan var obligatorisk och att kreativitet inte var något som kunde komma på kommando utan var något spontant och nästintill lustbetonat.

Flera elever tyckte att skolan arbetade med elevernas ansvarstagande och att hela skolan egentligen är ett stort ansvar och då handlade det mycket om att komma i tid. Eleverna såg förmågorna som något mycket abstrakt och något som det var svårt att utveckla i skolan. *”Skolor vill nog att man lärde sig entreprenöriella förmågor på egen hand”*.

Eleverna hade inget förhållande till de entreprenöriella förmågorna och hade inte upplevt att det fanns ett strukturerat arbete med att utveckla dessa. Det var flera elever som hade goda insikter i de kognitiva förmågor ur läroplanens kapitel 3 som utgör grunden för den summativa bedömningen. Värt att notera var att flera elever saknade insikt om en relation till kognitiva eller icke-kognitiva förmågor och kunde inte beskriva hur skolan arbetade strukturerat med att utveckla elevernas förmågor.

4.2.5 Sammanfattning elevresultat

Eleverna berättade i samtliga fokusgrupper om en skola där de upplevde en stor delaktighet i undervisningen och sin egen skolgång. Den delaktigheten bestod i att en del kände att de hade ett formellt inflytande både på undervisningen men även på till exempel vad som serverades till lunch. Det var dock tydligt att det var mer den informella delaktigheten som var viktig. Den informella delaktigheten bestod till exempel i att läraren lyssnade på dem, respekterade deras åsikter och hade en dialog med eleverna samt gav dem tillräckligt med information. Det var tydligt att eleverna skiljer på det mer formella inflytandet och det mer breda begreppet delaktighet. Delaktighet skulle kunna ses som deltagande i sin egen utbildning.

En modell som ofta används för att illustrera deltagande är "Deltagartrappan"

Deltagartrappan			
Form av deltagande	Karaktäriserande	Deltagarna kommer att:	Exempel
"Gisslan"	Eleverna deltar på lektioner utan möjlighet att yttra sig om innehåll, metod och examination. Eleverna saknar underlag och information för att kunna yttra sig	Eleverna närvarar vid lektionerna	Eleverna deltar i lektioner utifrån sitt schema
Information	Envägskommunikation gentemot eleverna	Eleverna vet om mål och syfte med undervisningen	Eleverna får till exempel planeringar med kopplingar till läroplanen och har tillgång till betygskriterierna
Konsultation	Insamling av åsikter och idéer vid enstaka förutbestämda tillfällen	Eleverna ges möjlighet att göra sin åsikt hörd vid enstaka tillfällen	Olika former av utvärderingar som till exempel enkäter
Dialog	Elever och lärare utbyter idéer och åsikter kontinuerligt i undervisningen	Eleverna får påverka undervisning, examinationsformer och planeringen	En undervisning som bygger på ett lärande partnerskap
Formellt inflytande	Påverkan på beslut som tas vid beslutstillfället	Eleverna får möjlighet att påverka till exempel schema, planering och undervisning	Beslutande möten i form till exempel klassråd och elevråd

För att uppnå ett riktigt deltagande/delaktighet måste alla olika former av deltagande tillgodoses. Detta inte minst i skolans kontext där eleverna har ett begränsat formellt inflytande med hänsyn till skollag och läroplan. Det är tydligt att eleverna på Värgårdsskolan upplever att de oftast har tillräckligt med information, att lärarna lyssnar på deras åsikter och tar till sig deras åsikter och vid behov och möjlighet för en dialog med eleverna om till exempel examinationsformer. Trots de begränsade möjligheter som finns till reellt inflytande i många frågor är det viktigt att påpeka att det även i skolans värld är viktigt att eleverna har ett formellt inflytande vilket Värgårdseleverna upplever att de har.

En vanlig definition av delaktighet i skolan är elevernas möjligheter att ha inflytande över beslutsprocesser men lika viktigt är själva deltagandet i undervisningsaktiviteten¹¹. Det är viktigt att poängtera att inflytandet över beslutsprocesser kan delas upp i formellt inflytande, vilket handlar om klassråd och elevråd, och det informella inflytandet som sker i dialog mellan elever och lärare i den dagliga undervisningen¹². Vår erfarenhet från tidigare undersökningar är att elever ofta definierar inflytande och delaktighet utifrån ett formellt perspektiv.

¹¹ Delaktighet för skolan, Skolverket 2015, sid 15

¹² Ibidem sid 17

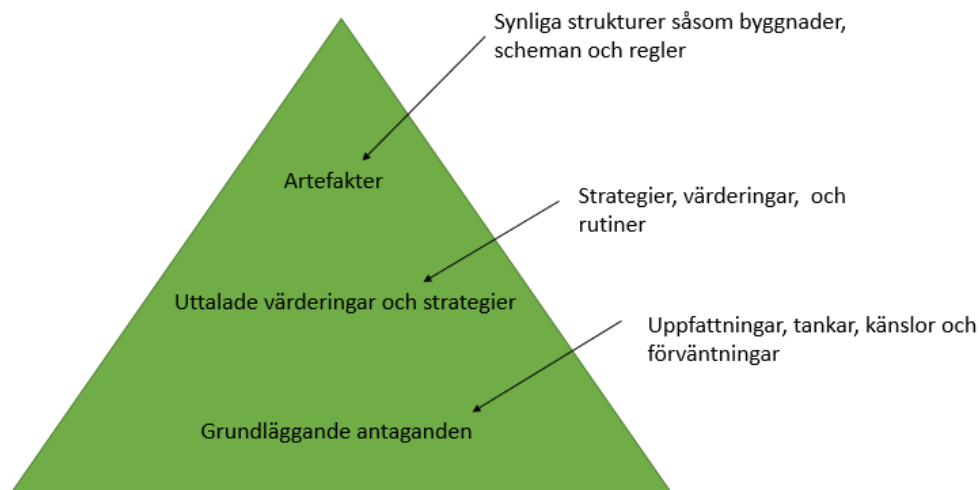
Eftersom inflytande är ett abstrakt begrepp för de flesta ungdomar idag gör de ofta en koppling till formellt inflytande. Detta blir problematiskt i en skolkontext där verksamheten i sig inte alltid tillåter ett formellt inflytande. Vid en djupare granskning är det dock tydligt att eleverna tillskriver större värde av att vara delaktiga i undervisningsaktiviteterna och det informella inflytandet över den dagliga undervisningen.

Det har funnits en tendens i svensk skola att eleverna deltar i lektionerna utan att egentligen ha information om syftet med lektionerna och utan möjlighet att yttra sig eller ha en dialog med sina lärare om utbildningen. Det hjälper då inte att eleverna ges inflytande via till exempel elevråd och klassråd utan sann delaktighet skapas genom att skapa ett deltagande på alla nivåer. Vår fördjupningsstudie pekar mot att eleverna på Värgårdsskolan upplevde att de deltog på alla nivåer i deltagartrappan i sin utbildning och därmed skapades den delaktighet som är ett av målen i Kinda kommun.

Ett verklighetsnära lärande uppfattades som något som var motiverande inte minst för att det upplevdes som att det ledde till mer meningsfulla lektioner som stärkte den egna drivkraften. Eleverna framhävde två aspekter av undervisning. Den ena aspekten är fokuserade på vardaglig undervisning som utgick från exempel, modeller förklaringar som var elevnära. Detta upplevdes som mycket motiverande. Eleverna såg gärna mera av denna typ av verklighetsnära lärande. Den andra aspekten fokuserade på verklighetsnära lärande som är mer utåtriktad med föreläsningar, studiebesök och arbetsplatsbesök i form av temadagar, projekt dom var uppskattade. Men här efterlyste eleverna mer koppling till den "vanliga" undervisningen i skolan.

Skolan skall naturligtvis alltid uppmuntra eleverna att lära sig nya saker, läsa och tänka. På många sätt är det lärarna som utgör kärnan i den lärande kultur som är grunden för en utbildningsorganisation. Det är viktigt att de uttalade värderingar, som ligger till grund för organisationskulturen, handlar om nyfikenhet, kunskap och lärande. Det innebär att lärarna måste personifiera nyfikenhet, intresse och kunskapsörst. Studien pekar tydligt mot att eleverna påverkas inte bara av uttalade värderingar om lärande och kunskap utan lika mycket av hur de upplever

organisationens grundläggande antaganden om lärande och kunskap.

13

Det är de grundläggande antaganden som utgör grunden för en organisationskultur. Ovanstående modell ger en bild för en organisationskultur. Om eleverna upplever att lärarna inte är nyfikna på sina egna ämnen, inte tycker om att läsa eller att fortbilda sig, kommer de inte heller vara motiverade att lära sig och studera. En lärande kultur bygger på att nyfikenhet, intresse och kunskapsörst är de grundläggande antaganden i organisationen.

Sammanfattningsvis upplever eleverna idag en hög grad av delaktighet i första hand genom det lärandeklimat som idag existerar på Värgårdsskolan. Detta utgör en god grund för att fortsätta arbetet med entreprenöriellt lärande och vidareutveckla de områden där studien pekar på utvecklingsmöjligheter, det verklighetsnära lärandet och det strukturerade arbetet med att utveckla elevernas förmågor.

4.3 Sammanfattning av fördjupningsstudie

Att Värgårdsskolan genomfört en längre och strukturerad satsning på entreprenörskap har lett till att lärarkåren idag till mångt och mycket har en gemensam definition av begreppet entreprenörskap och av målen med arbetet med entreprenörskap. De har också ökat sin samarbetsförmåga. Lärarnas arbete med hela elevens utbildning i centrum har skapat ett lärandeklimat där eleverna känner ett stort mått av delaktighet i sin utbildning och skolgång. Denna delaktighet bygger till stor del på lärarnas arbete med att involvera alla elever på en tydlig struktur, som hjälper eleverna förstå ramar och villkor, och på ett medarbetarskap som bygger på ett lärande partnerskap mellan lärare och elev där läraren till större del aktiverar elevernas eget lärande och inte endast förmedlar kunskap.

Fördjupningsstudien pekar även på utvecklingsområden då varken elever eller lärare beskriver ett tydligt och strukturerat arbetssätt för hur elevernas entreprenöriella förmågor utvecklas. Detta gäller även till viss mån arbetet med elevernas kognitiva

¹³ Edgar Scheins modell för organisationskulturer

förmågor där en stor grupp av eleverna inte kunde beskriva detta arbete tydligt. Det finns även möjlighet att bättre knyta an till omvärlden för att eleverna än mer ska förstå vikten av utbildning, kunskap och utav entreprenöriella och kognitiva förmågor i ett kommande arbetsliv.

Gällande det verklighetsnära lärandet finns det potential i att fortsätta arbetet med entreprenörskap i "det lilla" och genom det kollegiala lärande och möjligtvis utveckla med "lesson studies". Dock finns dock en klar förbättringspotential i strukturen för temaarbeten och projekt där eleverna efterfrågar just tydligare ramar och villkor för både förstå syftet och för att bli mer delaktiga.

5 Slutsatser och rekommendationer

Det är alltid en utmaning att dra slutsatser av satsningar inom utbildning. John Hatties har dock i sin forskning visat att de flesta satsningar och metoder ger någon form av positivt resultat¹⁴. Utmaningen ligger i att göra de satsningar som leder till störst resultat utifrån satsade medel. Med utgångspunkt i detta anser vi att följande slutsatser kan dras av Kinda kommuns satsning på entreprenörskap i skolan.

5.1 Slutsatser

Arbetet med entreprenörskap har skett fokuserat under lång tid där olika fortbildningsinsatser initierade av Barn- och utbildningsförvaltningen gett resultat i ledningsgruppen, bland lärarna och slutligen på elevernas lärande. Det är tydligt att entreprenörskap i första hand ses som ett förhållningssätt i Kinda kommun både på ledningsnivå men framför allt på lärarnivå. Enkätundersökningen, fördjupningsstudien och intervjuerna med ledningsgruppen visar på att ett entreprenöriellt förhållningssätt är etablerat bland personalen i Kinda kommun.

Det målmedvetna arbetet har resulterat i en verksamhet där fokus till stor del ligger på att skapa ett lärande klimat där delaktighet för elever och barn står i fokus. Lärarna beskriver att de dagligen arbetar med att anpassa arbetsupplägg efter behov och att de lägger stort fokus på att vara handledare i lika stor utsträckning som att vara lärare. Detta sker för att skapa ett lärande partnerskap mellan lärare och elev. Det är tydligt att det genom ett förändrat arbetssätt finns en förhoppning i Kinda att eleverna ska bli mer ansvarstagande och mer av en aktör i sin egen utbildning. Det faktum bekräftas även av fördjupningsstudien på Värgårdsskolan som visar att eleverna till stor del uppfattar att de är delaktiga i sin undervisning och utbildning. De beskriver att delaktighet är mer av en känsla och innefattar mycket mer än bara formellt inflytande på undervisningen. De lyfter fram att lärarna har respekt för alla elever, lyssnar på dem. Eleverna beskrev även att de har direkt inflytande över undervisningen då de upplevde att de kunde påverka både undervisningens upplägg och även till viss mån examinationsformer i en pågående dialog med sina lärare. Detta står i kontrast till enkätundersökningen där lärarna uppger att de inte planerar undervisningen tillsammans med eleverna. Troligtvis beror detta på att elevernas påverkan på undervisningen till stor del är informell och sker genom en pågående dialog och inte genom formell planering.

¹⁴ <http://visible-learning.org/hattie-ranking-influences-effect-sizes-learning-achievement/>

Verklighetsnära lärande är en central del av entreprenöriellt lärande och det lyfts av både elever och lärare att det ibland kan vara svårt att knyta an till närsamhället. Det är dock viktigt att notera att eleverna inte alltid tyckte att det verklighetsnära lärandet behöver ske i form av en temadag, studiebesök eller projekt. Det kunde lika gärna vara att läraren planerade och genomförde undervisning som knöt an till elevernas verklighet och satte kunskaperna i en kontext som de kunde relatera till.

Ett förbättringsområde utgörs av arbetet med de entreprenöriella förmågorna. De lyfts inte fram i svaren på enkätundersökningen. De genomförda intervjuerna vittnar inte heller om ett strukturerat arbete med de entreprenöriella förmågorna även om det finns en medvetenhet om dess roll för entreprenöriellt lärande. Ingen av de fokusgrupper som genomfördes med elever kunde heller beskriva hur de arbetat med att utveckla de entreprenöriella förmågorna i skolan utan eleverna såg dem som något som de i första hand efterfrågade på arbetsmarknaden och inte i skolan.

Den stringens, långsiktighet och målvetenhet som funnits i arbetet med entreprenörskap i Kindas barn och utbildningsförvaltning ger stora möjligheter att fortsätta utveckla arbetet med entreprenörskap. Den gemensamma begreppsapparaten finns där, strukturen för kollegialt lärande existerar och medvetenheten om entreprenörskap i skolan ger positiva effekter. Det är det målmedvetna och långsiktiga arbetet som i förlängningen lett till positiva effekter i ett ökat aktörskap för eleverna i sitt eget lärande.

5.2 Rekommendationer

Kinda kommun har, jämfört med många andra kommuner i Sverige¹⁵ kommit långt i arbetet med entreprenörskap i utbildningsväsendet. Den kanske viktigaste rekommendationen är att fortsätta arbetet med ett tydligt ledarskap som fortsätter att kännetecknas av målmedvetenhet och långsiktighet.

För att kunna ta verksamheten ytterligare framåt finns behov av att koppla det entreprenöriella förhållningssättet tydligare till entreprenörskap, som det definieras i läroplanen, samt att sträva efter ett mer strukturerat arbetssätt där det entreprenöriella förhållningssättet kompletteras med pedagogiska metoder och verktyg. Det är vår åsikt att Kinda kommun bör fortsätta arbete med entreprenörskap med samma tydliga fokus som hittills. Det är viktigt att det finns en fortsatt röd tråd i arbetet med entreprenörskap och att framtida insatser ses som en naturlig del av det påbörjade arbetet.

Utvärderingen har visat att det finns utvecklingspotential främst gällande ett mer strukturerat arbete med entreprenöriella förmågor och det verklighetsnära lärandet. Rekommendationen är att bygga vidare på elevernas och lärarnas förändrade

¹⁵ Emerga har genomfört en rad olika studier kring entreprenöriellt lärande både för Skolverket och andra aktörer

arbetsätt och komplettera det med att börja synliggöra både entreprenöriella och kognitiva förmågor för eleverna.

Emergas förslag baserat på vår utvärdering är följande.

- ❖ Att mer konkret arbeta för att skapa förståelse för hur eleverna i skolan, i sina framtida yrken och som samhällsmedborgare använder sig av olika förmågor när de förverkligar idéer och mål.
- ❖ Att tydligt identifiera vad förmågor är och skapa gemensamma utgångspunkter för ett vidare arbete med något som ofta kan upplevas som abstrakt. Förmågor såsom ansvarstagande, kreativitet och reflektion är abstrakt för många ungdomar och gemensamma utgångspunkter för ett framtida arbete är avgörande.
- ❖ Att gemensamt med elever, lärare och närsamhället lyfta fram centrala förmågor och skapa en tydlig kontext för arbetet med dessa förmågor. För att ytterligare synliggöra behovet av att utveckla dessa förmågor för eleverna genom samarbeten med närsamhället där eleverna får möjlighet att lyssna, möta och tala med människor med en bred erfarenhet synliggöra för eleverna hur de förmågor de utvecklar i skolan kommer att gagna dem resten av livet.
- ❖ Detta arbete bör inte begränsas till endast entreprenöriella förmågor utan även involvera kognitiva förmågor som de definieras i läroplanens kapitel tre. I detta arbete bör det även finnas en gemensam prioritering av vilka förmågor det är viktigast att arbeta med, då det idag finns en ”förmågeträngsel” i läroplanen. Genom att involvera eleverna i arbetet med att skapa utgångspunkter för förmågorna kommer elevernas förståelse och delaktighet att öka.
- ❖ Det krävs att ett arbete med bedömning som är framåtsyftande och har sin utgångspunkt i de förmågor som definieras i läroplanens kapitel ett och kapitel tre. Denna bedömande praktik måste i större grad involvera eleverna i arbetet med att skapa utgångspunkter för förmågor såsom reflektera, kreativitet och samarbete. Framöver bör arbetet vidare utvecklas med själv bedömning för att stärka elevernas ansvarstagande för det egna lärandet.

Det är viktigt att Kinda fortsätter att utvecklar det kollegiala lärande och kommunens egen process för fortbildning för att utveckla och formulera praktiker som kan användas under kommande år. Vår utvärdering har visat att alla lärare i kommunen trots att den största fortbildningsinsatsen varit begränsad till Värgårdsskolan upplevt en kompetensutveckling.

Vi anser att Kinda kommun har goda möjligheter att bygga vidare på det lyckade arbetet med entreprenöriellt arbetet genom att fortsätta på den inslagna vägen och genom att varje år utvärdera och anpassa arbetet för att nå de önskade resultaten.

Referenser

Otterborg, A. Entreprenöriellt lärande; Gymnasieelevers skilda sätt att uppfatta entreprenöriellt lärande, Högskolan för lärande och kommunikation i Jönköping, 2011.

Skolverket, Läroplan för grundskola, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (Lgr11)

Skolverket, *Entreprenörskap i skolan*, 2010

<http://skolverket.se/skolutveckling/forskning/didaktik/relationer-larande/motivation-en-viktig-nyckel-till-elevers-skolframgang-1.230660> (2015-03-11)

<http://visible-learning.org/hattie-ranking-influences-effect-sizes-learning-achievement/> (2016-03-25)